

DEL DISCURS DE COMPANYS A CORRESPONSAL FRANQUISTA

La història força desconeguda de Josep Maria Massip, un periodista que va viure la Segona República, la Guerra Civil, l'exili i el franquisme des de primera fila

TEXT JOAQUIM ELCACHO

De Macià i Companys a l'ABC franquista. Així es pot resumir la dilatada trajectòria de Josep Maria Massip, un periodista que va viure la Segona República des de les files d'ERC, va dirigir *La Humanitat*, *La Rambla* i *Última Hora*, va ser diputat al Congrés i va exiliar-se per acabar convertint-se en corresponsal de prestigi als Estats Units.

La història del periodisme a Catalunya té pendent d'omplir alguns buits importants. Oblits voluntaris o involuntaris que, actualment, poden ser resolts amb l'ajuda d'eines potents com la digitalització d'arxius, biblioteques i hemeroteques. Un repàs de la documentació informatitzada i la memòria de familiars i coneguts fa possible per exemple recuperar la història de Josep Maria Massip, un periodista que en l'època franquista va treballar per a l'ABC i *Diario de Barcelona* però que, en temps de la República, va ser un home de confiança dels presidents Macià i Companys, director dels diaris *La Humanitat* i *Última Hora*, cap de Premsa de la Generalitat, candidat a ministre, diputat a les Corts per ERC, delegat del govern català a Madrid i conseller regidor de Governació de l'Ajuntament de Barcelona.

Nascut a Sitges el 18 de novembre de 1904, tot just havia fet disset anys quan Massip va marxar a Cuba a fer fortuna. Va tornar sense diners però amb una fixació.

“Quan li vaig dir que jo també volia escriure, em va explicar que la seva vocació de periodista s'havia despertat a Cuba”, recorda per a CAPÇALERA, Xavier Muñoz Torrent, nebot de Josep Maria Massip.

Les primeres cròniques amb la seva firma van ser publicades l'octubre del 1927 al periòdic *La Nau*, fundat i dirigit per Antoni Rovira i Virgili. Un any més tard, es convertiria en redactor d'aquest diari i, el 1929, seria nomenat redactor en cap. Aquell any va marxar a viure a Barcelona amb la primera esposa, Carme Pons, amb qui tindria un fill (mort poc després de néixer).

El 1930, Massip va ser nomenat director del setmanari *La Rambla*, creat per Josep Sunyol i Garriga (que va ser president del F. C. Barcelona, i que moriria el 6 d'agost de 1936 afusellat per les tropes franquistes) i, el 1931, -sense deixar *La Rambla*-, va ser nomenat director de *La Ciutat*, una publicació fundada per Marià Rubió i Tudurí.

El seu activisme polític té un primer referent destacat en el nomenament com a secretari de la refundada Unió Socialista de Catalunya -març del 1930-, una formació que liderava Gabriel Alomar i que va tenir dos consellers en el primer govern del president Macià.

El maig del 1931, Massip es va convertir en el primer cap del Servei de Premsa de la Generalitat i entre agost d'aquell any i octubre de 1932 va exercir a Madrid com a cap de Premsa, cap de l'Oficina dels parlamentaris catalans i responsable de l'Oficina de la Generalitat.

Com a representant de la Generalitat, Massip va organitzar la visita de la delegació de l'administració central a Barcelona per a l'entrega de l'Estatut, el setembre de 1932. Una de les invitacions anava dirigida al diputat Àngel Ossorio, que va excusar la seva presència per motius d'agenda. Massip va aprofitar aquella resposta per demostrar que no havia perdut la dèria

periodística. “No té ni idea del disgust que hem tingut per no poder comptar amb vostè com a hoste en la visita a Barcelona. Ara bé, com que a més d’organitzador del viatge sóc també periodista, voldria vostè, don Àngel, respondre l’adjunta pregunta que formula el diari *La Rambla*? [...] es publicarà en l’edició de dilluns”, proposava Massip.

Una setmana després de la mort de Francesc Macià (que va tenir lloc el Nadal de 1933), Lluís Companys és nomenat president de la Generalitat i deixa el seu càrrec de director del diari *La Humanitat* (que ell mateix havia fundat) en mans de Massip.

El 14 de gener d’aquell mateix any, Massip va ser escollit regidor de l’Ajuntament de

ALGUNES FONTS L’APUNTEN COM A REDACTOR DE L’HISTÒRIC DISCURS DEL 6 D’OCTUBRE DE 1934

Barcelona com a membre d’ERC a la llista de la coalició Esquerres Catalanes i, poc després, va ocupar la responsabilitat de regidor-conseller de Governació.

D’aquesta manera, el càrrec municipal se sumava a la direcció de *La Humanitat* i *La Rambla*, les corresponals dels diaris madrilenys *El Sol* i *La Voz*, i la confiança política del president Companys, “tot i que Massip sempre havia explicat a la família que ell se sentia un home de Macià”, explica Xavier Muñoz.

DIFERENTS FACETES

Les cròniques dels diaris *La Vanguardia* i *La Voz* indiquen que, el dia 6 d’octubre de 1934, Josep Maria Massip va ser al Palau de la Generalitat –i no pas a l’Ajuntament de Barcelona. A més, dues fonts l’apunten com a redactor (o coredactor) del discurs que pronunciarà Companys des del balcó de la plaça Sant Jaume cap a les vuit i vint minuts del vespre proclamant l’Estat Català. [“Catalans: L’hora és greu i gloriosa. L’esperit del president Macià, restaurador de la Generalitat, ens acompanya. Cadascú

al seu lloc, i Catalunya i la República al cor de tots”, deia el discurs.]

Josep Maria Casasús va suggerir per primera vegada la participació de Massip en la redacció de l’històric discurs en el llibre *Periodisme català que ha fet història* (Proa, 1996). Casasús ha detallat a CAPÇALERA que la font d’aquella referència va ser Josep Maria Lladó, que va treballar a les ordres de Josep Maria Massip a *La Humanitat*, i que va quedar com a director d’aquest diari quan Massip va marxar de Catalunya.

“Una de les vegades que va venir a dinar a casa, Lladó em va assegurar que el text que Companys va llegir el 6 d’octubre estava escrit per Josep Maria Massip”, recorda Casasús. “No ens ha d’estranyar que l’autor fos Massip, perquè per l’estructura del discurs es veu que estava escrit per un expert en

comunicació i un home que sabia escriure molt bé; i tampoc ens ha d’estranyar perquè molts dels discursos dels polítics –també en aquella època–, no els escriuen els polítics”.

Xavier Muñoz Torrent coincideix en aquestes apreciacions. “Sempre que vèiem algun reportatge sobre els fets d’octubre, a la tieta Ramona [Ramona Torrent, segona esposa de Massip], ens feia algun comentari dient que el seu marit havia escrit el

EN ELS CONVULSOS ANYS TRENTA, VA SER L’HOME DE CONFIANÇA DE COMPANYS I EL PERIODISTA MÉS BEN PAGAT DE CATALUNYA

discurs de Companys”, recorda Muñoz. Massip va estar dotze dies detingut al vaixell-presó *Ciudad de Cadiz* pels fets d’octubre.

L’octubre del 1935, sense deixar la direcció de *La Humanitat* (que sortia al matí), Massip va ser nomenat director del diari de tarda *Última Hora*, també vinculat a ERC.

Al llibre *12 periodistes dels anys trenta* (Col·lecció “Vaixells de Paper”, 16. 1994) Josep Maria Figueres recull el relat que li havia fet Josep Maria Lladó sobre la feina de Massip. “Gairebé no sortia de la impremta [...] Anava al vespre per revisar l’edició de *La Humanitat* i sortia, per exemple, a les tres de la matinada i l’endemà s’havia de fer càrrec de l’altre diari *Última Hora*. És a dir que tenia dedicació completa”.

Per si no hi hagués prou, en les eleccions del 16 i el 23 de febrer del 1936, Massip va ser escollit diputat al Congrés com a membre d’ERC a la llista d’Esquerres Catalanes. El periodista va rebre 259.798 vots, mentre que el president Companys en va sumar 260.990.

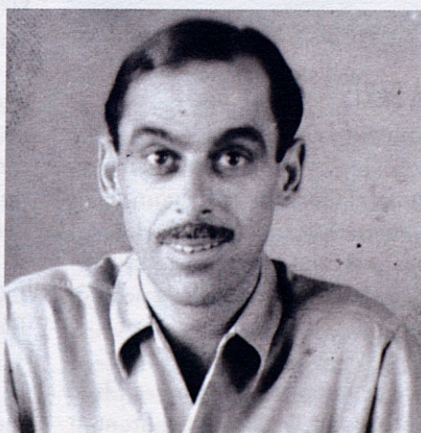
El seu pes polític també era alt, com ho demostra una crònica publicada a *La Vanguardia* el 13 de maig de 1936 en què s’explica que quan Santiago Casares Quiroga va rebre l’encàrrec de formar govern, Massip va formar part d’una *troika* de polítics catalans que el mateix Casares veia “amb simpatia” per a ser ministres. D’altra banda, l’hemeroteca d’aquest mateix diari indica que el 19 de juliol del 1936, Josep Maria Massip, que llavors no tenia cap càrrec a la Generalitat, va acompanyar els membres del govern reunits a la Conselleria de Governació per preparar la reacció al cop d’Estat.

En un àmbit molt diferent, Massip va actuar diverses vegades com a assessor de la Compañia General Tabacos de Filipines i, el 28 de juliol de 1936, va intervenir en el donatiu de 25.000

pessetes d’aquesta empresa a la Generalitat per a l’atenció en els hospitals, el primer gran donatiu d’una companyia privada al govern en l’inici de la Guerra Civil. Aquella relació amb la tabacalera podria haver tingut també alguna relació amb el fet que Massip –com molts altres periodistes de l’època– fos un gran fumador. “Sempre va fumar molt i, dissortadament,

A la primera pàgina, Massip a l'ABC, a Madrid, el 1964. Foto: Arxiu ABC / Teodoro Naranjo. En aquesta pàgina, a dalt, Alcalá Zamora a Madrid respon al discurs de salutació de Macià al fer l'entrega de l'Estatut. Massip és el quart per l'esquerra. La imatge, sense datar, es va publicar al diari *Ahora*. Al centre a l'esquerra, Massip i Ramona Torrent a la platja a Ocean City (Maryland), l'agost de 1957. A la dreta, a Washington el 5 de març de 1951. A baix, foto de carnet datada el 1945. Les quatre fotos pertanyen a l'arxiu de la família Torrent-Jué.

UN REFERENT DE PRESTIGI

En aquell temps, tots els estudiants de Periodisme volien ser corresponsals estrangers i, a més, tots volien ser Josep Maria Massip, el llegendari corresposnal del diari ABC a Washington. Era un professional d'un prestigi enorme.

El vaig conèixer a Washington, on me'l vaig trobar en la celebració del segon aniversari de Kennedy com a president. Era una època gloriosa per als periodistes que el seguien. Va tenir la gentilesa de convidar-me a casa seva i va ser, per a un periodista jove com jo, una trobada inoblidable. La seva figura produïa un gran respecte i tots solíem llegir-ne les cròniques i ens dèiem els uns als altres; 'Què hi diu Massip?'. Després, vaig anar coincidint amb ell moltes vegades i sempre solia preguntar-li pels secrets de la política i la presidència nord-americanes.

El darrer cop que el vaig veure va ser en una data i ocasió memorables: el 16 de juliol de 1969. Ens trobàvem a Cabo Kennedy el matí del llançament de l'històric *Apol·lo 11*, que hauria de portar els primers homes a la lluna. Ell va tenir la bondat d'acostar-se a les tribunes de televisió des d'on jo havia d'emetre el llançament. Era allà per escriure la crònica per a l'ABC. Em va semblar observar que, tot allò, tot aquell immens aparell informatiu, significava alguna cosa distinta per a ell, especialment l'aparició del nou periodisme electrònic i la presència massiva de la televisió.

Era com si tot allò tan espectacular representés una nova època per a ell. Va ser una senzilla impressió per part meua que probablement, vaig pensar, no era correcta. Però, pocs dies després, vaig llegir la seva crònica sobre el llançament de l'*Apol·lo 11* -per a mi llegir-lo era alguna cosa més que un costum- i vaig entendre que la meua impressió no era errònia. En l'article seu, publicat un o dos dies després, Massip reflectia el que el nou periodisme significava per a ell. En la crònica, crec recordar, tenia la bondat de citar-me com un element d'aquest nou periodisme televisiu descrivint-me amb una nota d'humor: un Hermida en camisa amb un micròfon a la mà enfront el coet que sortia cap a l'espai...

No ho cito per vanitat -a aquestes alçades la vanitat és un luxe superflu- sinó simplement per subratllar el que ell deia d'ell mateix: es definia com un cavaller de la ploma. I certament ho era.

Jesús Hermida, periodista

va morir de càncer el maig del 1973", recorda el seu nebot.

Iniciada la revolta feixista, Massip continuava sent un home de confiança del president de la Generalitat, a més de ser diputat en exercici i el periodista més ben pagat de Catalunya (1.250 pessetes al mes), segons explica Carles Singla a l'estudi *L'Agrupació Professional de Periodistes (UGT) durant la Guerra Civil*.

FUGIDA A PARÍS

El 29 octubre del 1936, Massip va representar la Generalitat en la recepció a Barcelona del Consejo de Aragón, de caràcter llibertari, però uns dies més tard -de manera, en principi, incomprensible- va fer saber a Josep Maria Lladó la decisió d'abandonar Catalunya.

En el llibre de Josep Maria Figueres, Lladó contextualitza aquella decisió explicant

que, "l'ambient del carrer era horrorós, Massip rebia anònims i tampoc estava d'acord amb tot el que passava a la rereguarda, Ventalló havia hagut de marxar i a Josep Maria Planes l'havien matat". "En aquest panorama, Massip em va dir que se n'anava a París, oficialment només per uns dies, encara que privadament va dir-me que no tornaria", detallava Lladó.

Xavier Muñoz recorda que el seu tiet havia explicat a la família que els grups anarquistes l'amenaçaven per haver ajudat a marxar de Catalunya alguns sacerdots. Segons el nebot del periodista, quan Massip va demanar protecció oficial, el president Companys li va donar llargues i li va insinuar que, "si el perseguien era perquè alguna cosa hauria fet".

Revisant arxius nord-americans apareix encara un altre motiu personal per a la fugida de Massip en plena Guerra Civil. Una dada que Lladó no hauria mencionat mai i que Xavier Muñoz desconeixia fins ara: el 16 d'agost de 1936 havia nascut Marieta Massip Torrent, filla del periodista i de Ramona Torrent, amb qui encara no s'havia pogut casar.

Massip va marxar com a corresposnal de l'agència Fabra a París i la família es va establir a la capital francesa durant uns mesos. El setembre del 1937, però, el diari de l'AIT *Solidaridad Obrera* el va acusar de fugitiu i poc després l'agència Fabra va fer pública una nota anunciant que l'acomiadaven. Uns mesos més tard, ERC va expulsar Massip per "desafecció al règim".

El 18 de març del 1938, Ramona Torrent va enviar una postal a la família a Barcelona explicant que estaven a punt d'embarcar des de Marsella en direcció a Manila, on Massip treballaria com a director del diari *El Debate*. L'estada a les Filipines es va complicar amb la invasió japonesa i la II Guerra Mundial, i el viatge de tornada a Barcelona, el 1946, tampoc no va ser fàcil.

El 1947, va aconseguir tornar al periodisme i, en poc temps, es va convertir en un

Massip, a l'esquerra, amb l'ambaixador d'Espanya a Washington (centre) i el periodista Torcuato Luca de Tena (dreta). Foto cedida per l'ABC.

corresponsal de prestigi, en especial per la feina a Washington per als diaris ABC i *Diario de Barcelona*, a més de la revista *Destino*.

CRÍTQUES I ELOGIS

Mateo Madridejos destaca que, “el treball de Massip com a corresponsal ens pot semblar ara la cosa més normal del món però, en plena postguerra era una finestra oberta al món”. “Les seves cròniques eren un exemple de respecte escrupolós pels fets i, al mateix temps, una mostra de capacitat per contextualitzar tot el que explicava des del punt de vista polític i cultural”, explica.

Massip va rebre moltes crítiques per la fugida en plena Guerra Civil i per treballar en mitjans del règim franquista. Agustí Calvet, *Gaziel*, i Lluís Aymamí, per exemple, l'acusaven de traïdor i venut

al feixisme. En la seva mort, per contra, va rebre elogis de tots els colors, també

ES VA EXILIAR A PARÍS, VA EXERCIR A LES FILIPINES I VA ACABAR DE CORRESPONSAL A WASHINGTON PER A L'ABC, EL DIARIO DE BARCELONA I DESTINO

de professionals com ara Nèstor Luján o Manuel Vázquez Montalban.

El seu pensament quedava amagat a les cròniques dels afers estrangers en època franquista, si bé es conserven documents que fan entendre que mai va renegar dels principis democràtics i de l'estima a Catalunya. En una de les seves cartes que es conserven a l'Arxiu Nacional de Catalunya, del 22 de desembre de 1965, intercanvia opinions polítiques amb el seu “amic” Josep Tarradellas i s'expressa en termes tan

poc franquistes com aquests: “a Espanya s'ha de procurar triar, si la tria és possible, entre una transició gradual o una convulsió violenta el dia que desaparegui el dictador”.

Madridejos i Casasús

recorden els rumors que parlaven sobre la col·laboració de Massip amb la CIA o, fins i tot, sobre la sospita que podia haver estat un agent doble. La seva mort a Washington a seixanta-vuit anys, sense haver tingut l'oportunitat de retirar-se a viure a Sitges a escriure les memòries –tal com hauria volgut fer–, va deixar moltes preguntes obertes, però tant hemeroteques com els arxius digitalitzats permeten confirmar, avui dia, que Josep Maria Massip mereix un apartat en la història del periodisme de Catalunya. Ç